

1. poglavje

O tem, zakaj je medicinska etika vznemirljiva

»Nimam dosti časa, da bi razmišljal o stvareh,« je rekel z obrambno ostrino, ki se je prikradla v njegov glas. »Samo raztresem svoje stotake in tisočake pred javnostjo. Filozofijo prepuščam pijancem.«

Lastnik stojnice s sladoledom v romanu Malcolma Pryca
Aberystwyth Mon Amour

MEDICINSKA ETIKA BO privlačna različnim značajem: mislecu in aktivnežu, filozofu in ženski ali moškemu dejanju. Ukvarja se z nekaterimi od velikih moralnih vprašanj: na primer s pomočjo pri smrti in moralnostjo ubijanja. Vodi nas v sfero politične filozofije. Kako naj bodo neizogibno omejena sredstva za zdravstvo razporejena in kakšen bi moral biti postopek odločanja? Ukvarja se s pravnimi vprašanji. Ali bi moralo vedno šteti, da je zdravnik storil kaznivo dejanje, ko je opravil evtanazijo? Kdaj lahko duševnega bolnika zdravimo proti njegovi volji? In nas privede do resnega svetovnega problema o primernem odnosu med bogatmi in revnimi državami.

Sodobna medicinska znanost ustvarja nove moralne izbire in postavlja pod vprašaj tradicionalne nazore, ki jih imamo o nas samih. Kloniranje je navdihnilo številne filme in vzbudilo veliko zaskrbljenosti. Možnost delanja bitij, ki so delno človek in delno kakšna druga žival, ni tako oddaljena. Reprodukativne tehnologije zastavljajo na videz abstraktno vprašanje o tem, kako naj razmišljamo o dobrobiti tistih, ki se morajo še roditi – in ki morda ne bodo nikoli obstajali. To vprašanje nas vodi onkraj medicine k razmisleku o naši odgovornosti za prihodnost človeštva.

Medicinska etika sega od metafizičnega do vsakdanje praktičnega. Ne zanimajo je le našeta velika vprašanja, ampak tudi vsakdanja zdravniška praksa. Zdravniki se zapletejo v življenja ljudi in običajno življenje je polno etičnih konfliktov. Starejša ženska z neko stopnjo demence oboli za akutno, življenje ogrožajočo boleznijo. Bi jo morali zdraviti v bolnišnici z vsemi razpoložljivimi zdravili in tehnologijo ali bi jo morali pustiti v udobju doma? Njena družina se ne more sporazumeti. Nič v tem primeru ni takega, da bi prišlo na naslovnice, ampak kot so vedeli že Audenovi Stari mojstri, običajno je tisto, kar je za večino nas pomembno večino časa. Pri ukvarjanju z medicinsko etiko se moramo biti pripravljene spoprijeti s teorijo in si vzeti čas za spekulacije in uporabo domišljije. Hkrati pa moramo biti pripravljene biti praktični: sposobni usvojiti trezen, prizemljen pristop.

Moje lastno zanimanje za medicinsko etiko se je začelo na teoretičnem koncu spektra, ko je moj dodiplomski študij vključeval tudi filozofijo. Ko pa sem po diplomi šel na medicinsko fakulteto, sem se nagnil bolj k praktičnemu. Odločitve je bilo treba sprejemati in bolnim ljudem je bilo treba pomagati. Specializiral sem psihiatrijo in etika je ostala samo drobno zanimanje, stlačeno v kote mojega delovnega življenja zdravnika in znanstvenika. Bolj so moje klinične izkušnje rasle, bolj sem se zavedal, da etične vrednote ležijo v srcu medicine. V času mojega izobraževanja je bilo veliko poudarka na uporabi znanstvenih dokazov pri sprejemanju kliničnih odločitev. Ni pa se dosti razmišljalo o utemeljevanju etičnih predpostavk, ki so stale za odločitvami, oziroma so take predpostavke sploh ostale neopažene. Tako sem se čedalje bolj pomikal k medicinski etiki, saj sem želel, da imajo tako zdravniška praksa kot pacienti korist od etičnega premisleka. Uživam v čisti teoriji in rad sledim razmišljanju, ki me vodi nazaj k splošnemu in abstraktnemu, vendar budno pazim na to, kaj je pomembno v praksi.

1. **Medicinska etika zadeva tako orača kot Ikarja (čigar noge ravno še vidimo, kako izginjajo v morje). Bruegel, *Ikar*, 1555.**

O filozofskem minskem polju, ki je problem neidentitete (4. poglavje), denimo razpravljam zato, ker verjamem, da je ta pomemben za odločitve, ki jih morajo zdravniki, in družba, sprejeti.

Filozof in kulturni zgodovinar Isaiah Berlin začne esej o Tolstoju takole:

V fragmentih grškega pesnika Arhiloha najdemo tale verz:
»Lisica ve veliko stvari, jež pa eno pomembno.«^{*}

Berlin nadalje predlaga, da lahko, če jo razumemo v prenesenem pomenu, razlika med lisico in ježem izraža »eno najusodnejših razlik, ki delijo pisatelje in mislece, morda pa celo ljudi na splošno«. Jež predstavlja tiste, ki vse podredijo eni osrednji viziji,

enemu bolj ali manj celovitemu in artikuliranemu sistemu, v okvirih katerega razumejo, mislijo in čutijo, enemu in edinemu univerzalnemu, urejevalnemu načelu, zahvaljujoč kateremu vse, kar so in kar rečejo, sploh ima pomen.^{**}

Lisica predstavlja tiste,

ki zasledujejo več ciljev, ki si niso sorodni ali si celo nasprotujejo, med seboj pa so povezani, če sploh, le na nekakšen *de facto* način [...] Življenje teh drugih, njihova dejanja in ideje, je prej centrifugalno kot centripetalno [...] lovijo bistvo široke palete izkušenj [...] ne da bi jih [...] skušali umestiti [...] v eno nespremenljivo, vseobsegajočo [...] enotno vizijo.^{***}

Berlin kot primere ježev med drugim navaja Danteja, Platona, Dostojevskega, Hegla in Prousta. Kot primere lisic pa poda

* Berlin, *Ruski misleci*, slov. prev. U. Zabukovec, Študentska založba, Ljubljana 2013.

** Prav tam.

*** Prav tam.

Shakespearja, Herodota, Aristotela, Montaigna in Joycea.
Berlin nadalje trdi, da je bil Tolstoj po naravi lisica, a je sam
mislil, da je jež.

2. Ali si jež ali lisica?

Jaz sem lisica, oziroma bi vsaj rad bil lisica. Občudujem intelektualno doslednost tistih, ki skušajo izdelati enotno vizijo, vendar imam rajši bogate, protislovne in včasih kaotične vizije Berlinovih lisic. V tej knjigi ne skušam pristopiti k različnim problemom, o katerih razpravljam, z vidika ene same moralne teorije. Vsako poglavje se loteva nekega vprašanja, pri katerem zagovarjam določeno stališče. Pri tem uporabljam tiste metode argumentiranja, ki se mi zdijo najustreznejše. V različnih poglavjih obdelam različna področja: genetiko, sodobne reproduktivne tehnologije, razporeditev sredstev, duševno zdravje, medicinske raziskave in tako dalje, ter se lotim enega vprašanja z vsakega od teh področij. Ob koncu knjige napotim bralca na druga vprašanja in k nadaljnjemu branju. En vidik, ki je skupen vsem poglavjem, pa je osrednji pomen razmišljanja in razumnosti. Verjamem, da je medicinska etika v bistvu racionalno področje: da gre predvsem za podajanje razlogov za stališče, ki ga zavzemaš, in pripravljenost spremeniti svoja stališča na podlagi razlogov. Zato eno od poglavij, prav na sredi knjige, predstavlja premislek o različnih orodjih racionalnega argumentiranja. Vendar pa me, čeprav verjamem v osrednjo vlogo razlogov in dokazov, celo tu lisica v meni poziva k previdnosti. Jasno razmišljanje in visoki standardi racionalnosti niso dovolj. Okrepiti moramo ne le svoj um, ampak tudi svoje srce. Doslednost in moralna zavzetost lahko privedeta do slabih dejanj in napačnih odločitev, če jima sledimo brez prave rahločutnosti. Romanopiska Zadie Smith je napisala:

Ni večjega zločina v angleškem komičnem romanu od tega, da misliš, da imaš prav. Nauk komičnega romana je, da nas naša moralna vnema napravi toge, enodimenzionalne, ploske.

To je nauk, ki ga moramo prenesti na vsa področja praktične etike, torej tudi na področje medicinske etike.

In kje je bolje začeti ta naš sprehod po medicinski etiki, če ne na koncu, pri kočljivem vprašanju evtanazije?